

nem lehelhetnek beléjük. Szacsvey László a szobalánnyal cicázó, a szertartásos formákba belevesző házurát, Takács Katalin a hisztérikusan nyafogó asszonyt, Kovalik Ági a rémüldöző szobalányt, Dengyel Iván és Eperjes Károly pedig a precíz demagógiával működő behatolókat úgy adják, mintha hinnének bennük. Ebben a stílusban azonban minden erőfeszítésük, tehetségük, ötletességük ellenére is a történetnek csak egyetlen rétege szólal meg. Úgy érződik, mintha pusztán a stíluson, a szó-játékokon, a szófacsarón múlna a gyűjtogatók sikere. Mintha csak a folytonos félreértés lenne a baj. Az, hogy Biedermann bármit mond is, azt a gyűjtogatók kifacsarják, amit meg ők mondanak, több-

nyire a tiszta igazságot, azt Biedermann nem akarja megérteni. A darabban ez is benne van, csak éppen nem ez a lényeg. Az Új Színház előadásában viszont ennél egy hajszálnyi-val sincsen több. Illetve akad néhány értelmetlen betoldás. Például az egyes számú betolakodó fölkorbácsolja előbb a szobalányt, majd a ház asszonyának nemi gerjedelmét is, s ez utóbbinak Biedermann úr fölöttébb örül, mert így nyugodtan töltheti kedvét a hoppon maradt szobalánnyal. Nagyon mulatságos, csak éppen semminek, ami utána következik, nem lesz értelme. Nagyjából ugyanez a helyzet az *Internacionalét* ismételtető papagájjal is. Ha van egyáltalán politikai üzenete, az végképp beleragad a múltba, fasizmus és bolsevizmus gondolatkörében hagyja a darabot. És semmit sem mond mai megfélemlítőkről.

MAX FRISCH: BIEDERMANN ÉS A GYŰJTOGATÓK (Új Színház)

FORDÍTÓ: Parti Nagy Lajos. DÍSZLET: Árvai György. JELMEZ: Szűcs Edit. ZENE: Darvas Ferenc. KO-REOGRAFUS: Zsalakovics Anikó, Geltz Péter. RENDEZŐ: Taub János.

SZEREPLŐK: Szacsvey László m. v., Takács Katalin, Kovalik Ági e. h., Dengyel Iván, Eperjes Károly, Vass György, Keresztes Sándor, Kisfalussy Bálint.

Nem könnyű nekünk Sam Sheparddel, mert ez az ember tetőtől talpig amerikai. Már ahogy kinéz: mint egy halivudizált Christopher Lambert, de még a francia színésznél is markánsabban férfias vonásokkal, harminckét vakító foggal, vastag nyakkal. És nem elég neki, hogy filmeket ír, szerepeket játszik, él Jessica Lange oldalán, dramáíró is. Alapvetően az: tizennyolc éves kora óta szépen halad az amerikai dráma O'Neill, Tennessee Williams, Albee által kiépített szárnyvonalán.

Nem könnyű nekünk a Sam Shepard-szindarabokkal sem, mert azok is nagyon amerikaiak. Afféle negatív díszszemle (gondparádé) gyanánt felvonultatják a jellemzően amerikai problémákat – hogy ne mondjam: közhelyeket. Az ideálokat és az azoknak ellentmondó gyakorlatot. A család szentségét és a családon belüli kapcsolatok ürességét. A kisvárosok pusztító unalmát a lehetőségek országában. A nagy távolságok, tágas terek közé beszoruló áporodott levegőt. A „meg tudom csinálni!” önbuzdító magabiztosságával küzdött személyes kudarcokat. A rövid távú történelmi nagymúlt során kifejlesztett, lobogóval körültengetett nemzeti öntudatot. Az amerikai álomból üres kézzel felébredők értetlenségét. Egy másik világ másféle frusztrációit.

Az *A Lie of the Mind* című, 1985-ös Shepard-darab – amely Upor László fordításában *Hazug képzelet* lett, talán hogy evvel a bombasztikusan semmitmondó címmel csicsás fedőlapú ponyvaregényekre avagy C-kategóriás amerikai filmekre emlékeztessen – egy fiatal házaspár történetéről tudósít elszánt írói nemtörődőséggel. Töredékesen, dramaturgiaiilag és logikailag lukacsosan, keveset pepecselve, nyomasztásra szakosodva. Shepard főként arra for-

STUBER ANDREA

Rossz amerikai álom

■ SAM SHEPARD: HAZUG KÉPZELET ■

dít mágondot, hogy a lelki durvaság és a fizikai erőszak köre valami szürreálisra hasonlító titokzatosságot kerítsen. Arról igen keveset tudunk meg, hogy Jake, az ifjú férj a darab elején konkrétan miért és milyen körülmények között verte félholtra a feleségét, Betht. Azt látjuk csak, hogy maga is belebetegedik tettebe, hogy életképtelen Beth nélkül, s hogy a családja – öccse, húga, anyja – sem tud rajta segíteni. Azzal sem jövünk tisztába, hogy mi játszódik le az agysérülést szenvedett Bethben, aki szintén a családja körében próbál meg talpra állni, miközben véglegesen összefolyik benne férje és sógora alakja. (S egy-egy kínos pillanatban mintha az ő tétova, összefüggéstelen szavaiból kívánnának előbukni bölcsnek szánt írói kinyilatkoztatások az élet dolgairól.) A mű hőseinek múltja és jelene homályos, alakjuk alig körvonalazott, kapcsolataik (egymás között is) tisztázatlanok, ugyanakkor sorszerűek. Amit biztosan kivehetünk a darabból – mert plasztikusan kifejezi –, az az, hogy egymás szeretése éppoly kínlódo és reménytelen tud lenni, mint nem szeretése.

Györgyi Anna (Beth) és
Almási Sándor (Mike)

Király Levente (Baylor), Almási Sándor és Nagy Mari (Meg)

Mármost mit kezd evvel a művel az Új Színház Stúdiójában a rendező Sopsits Árpád? Semmi markánsat és határozottat. Nem helyezi el az eredeti világában – no hát nehéz is lenne a Paulay Ede utcai épület harmadik emeleti kis termében verandás oklahomai házat vagy montanai farmot megjeleníteni (meg hát, mondjuk, a kontyoskába csavart hosszú hajával Almási Sándor sem látszik amolyan tengerészgyalogosnak való farmergyereknek, aki puskával hajkurássza a húga után járó fiúkat) – de nem teszi másféle érzékletes közegbe sem. A nyitó és a záróképpel bizonyos álomszerűséget kölcsönöz a műnek – amely egyébként is olyan, mint egy rossz álom –, a kettő között pedig finoman összehasonlatolja a képzelet és a valóság határait. Ugyanevvel a rendezői kézmozdulattal mintha eltörölné a fokozatokat is. Romlást és bomlást látunk, szakaszolatlanul és szakadatlanul.

Afféle színházi kvázitér két oldalon ülünk, ahol mögöttünk – mindkét oldalon – egy-egy képkivágatban kékesen megvilágítva megjelennek olykor a színen épp nem mutatkozó szereplők, hogy szellemalakban ránézzenek a többiek életére. A játéktér közepén kettéosztó csíkon felhalmozódnak a tárgyak, amelyek így-úgy szerepet kapnak a történetben, vagy közönségesen lejátsszanak mint kellékek. Egy urna Jake apjának hamvaival. Zöld nyelvű kanál, amellyel brokkolikrémlvest tömött Jake-be az anyja. Levetett csizma. A másik irányból (Bethék részéről) egy kendő, amellyel Beth anyja letakart egy elejtett özet. A géz, amelyet Beth letakart magáról a kórházban. És így tovább.

Az egyik térfél Bethé. Itt ébred tudatára, egy kórtermi ágyon, s ezen az oldalon jelzi

majd az otthonát is ágy, szék és a papa fotelja. Beth Györgyi Anna játssza, akiben lágy-sága és rebbenékenység mellett ismét megcsodálhatjuk azt is, hogy ma más alkatú színésznő, mint amilyen pályája kezdetén volt. Valaha a gátlásos, rossz tartású, veszítésre ítélt fiatal lányok voltak az ő szerepei, aztán egyszer csak kihúzta magát, és diadalmas, végzetes nők hiteles megformálójává lett. Beth-alakításában sok aprólékos, már-már klinikai pontosság van (például ahogy a sérült lány jellegzetesen gégemetszés utáni beszédmódját adja), és számos nyomatékos jelzése a hősnő iróilag feltérképezetlen belső tájainak (például az az alulról felfelé tartó, sunyi pillantása, amivel az öccsére néz néha). Beth anyja szerepében Nagy Mari hozza az előadás legkarakteresebb, legerősebben valamilyen figuráját. Külseje áldozatot idéz – bőséges kék szemfestékével szinte úgy hat, mintha bemostak volna neki kettőt –, a zajfóbiája is gyanús, de izgalmas kontrasztként egyfajta kelekótya derűvel főlébeleg a sivár eseménytelenségnek, amelyben él, s amelynek változatlanágát *richtig* egy tragédia töri meg. Király Levente kiiktathatatlan jovialitása itt-ott talán átüt az ingerült, önző férjen és családapán, aki rendre kimenekül a házból a vadak közé. Almási Sándor Mike, a báty szerepében nagy adag józan értetlenséget mutat, amiből megállapítható, hogy olyan szerelemben biztosan nem fog keveredni, mint a húga, viszont valószínűleg éppúgy a vadászat lesz majd egyszer a gyógyszer család ellen, mint az apjának. E tekintetben – özőlésben – már most demonstratívan sikeresebb, mint rátarti felmenője.

Az ellentétes oldalon Jake a fő figura, akit a magam részéről sem elég vonzónak, sem elég taszítóknak nem találok Huszár Zsolt megformálásában. S bár a színész jóra való igyekezete érzékelhető és méltányolható, bennem minimális érdeklődést sem kelt a hős sorsa iránt. A Frankie-t, Jake öccsét alakító Gécsi Zoltánról inkább elmondható, hogy jut valamire: megrajzol egy ívet a félig-meddig önzetlen, testvéri segítő szándéktól az összezavarodáson át a kétségbeesésig. Bánsági Ildikó a fiúk anyjaként trendi anya: csinos, fiatalos asszony, és az alapfeladatokra koncentrálo szülő (etet, itat, altat, öltöztet). Van egy – amúgy írói sablonokkal bőven ellátott – kettőse a lányát játszó, izgalmas színésznőnek ígérkező Pálfi Katával, amelyben megmutatja, hogy mi van a magabiztosan, hangosan fecséző felszín alatt: természetesen csalódottság, elhagyatottság, kijátszottság.

Sorjáznak az egyívású, monotóniára hajló jelenetek, köztük zömmel Tom Waits göcsörtös énekhangja szól (többször ránk recseg a *Russian Dance* eleje), a második részre egyre jobban elfárad előadás és néző egyaránt, s mindinkább érződik, hogy ez a világ távol van, és az istennek sem jön közelebb. A *Hazug képzelet* bemutatójából hiányzik az az erő, amely a Kamaraszínház kis termeiben rendezett produkcióknál még Sopsits Árpáddal volt.

SAM SHEPARD: HAZUG KÉPZELET (Új Színház)

FORDÍTOTTA: Upor László. DRAMATURG: Falussy Lilla. DÍSZLET: Horgas Péter. JELMEZ: Federits Zsófia. MOZGÁS: Horváth Csaba. A RENDEZŐ MUNKATÁRSA: Gyulay Eszter. RENDEZTE: Sopsits Árpád. SZEREPLŐK: Bánsági Ildikó, Király Levente m. v., Györgyi Anna, Huszár Zsolt, Nagy Mari, Pálfi Kata, Almási Sándor, Gécsi Zoltán e. h.